

מבוא

קיימות תאוריות שונות וגישות מגוונות בנושא הלגיטימציה של התערבות המדינה בחלוקת המשאבים וההכנסות במדינה. ישנם הוגים הסבורים כי המדינה מחויבת להתערב ולעשות צדק עם האזרחים על-ידי כך שתשנה את חלוקת המשאבים באופן שיצמצם את הפערים לטובת החלשים. מן הצד השני ישנן גישות הרואות בכל התערבות של המדינה פגיעה בחירות ובזכויות הטבעיות של האזרחים. בין שתי הקצוות נמצאות גישות נוספות המציגות עמדות ביניים. הרעיון המקורי של התאוריות הללו קשור להתנהלות כוללת של ממשלה במדינה או בחברה גדולה, ברור כי לאופן התערבותה של הממשלה ישנה השפעה על חלוקת המשאבים בין האזרחים ועל קיומו של צדק חברתי.

גם בתא משפחתי מתקיים סוג של "חלוקת משאבים" בין בני הזוג בוודאי במהלך חופשת הלידה. למדינה ישנה אפשרות להשפיע על דרך חלוקת המשאבים בתקופה זאת, באמצעות הגדרת חוקים ותקנות בנושא. בעבודה הנוכחית אנסה לבחון כיצד התערבות או אי-התערבות של המדינה משפיעה על חלוקת המשאבים ואנסה לנתח כיצד מתייחסות התאוריות המרכזיות לשאלת התערבותה של המדינה בתא המשפחתי.

באופן כללי מקובל לראות את חופשת הלידה והאחריות לטיפול בתינוק כדברים המוטלים על האישה. כמעט בכל המדינות האישה זכאית לחופשה של מספר חודשים בתשלום, בעוד הגבר ממשיך פחות או יותר בעבודתו הרגילה.

בחלק מהמדינות אין כלל התייחסות בחוק לתפקידו של הגבר בחופשת הלידה, במדינות אחרות הוגדרו בשנים האחרונות זכויות וחובות של הגבר היכולים להתבטא בחלוקת החופשה עם האישה ואילו קיים דגם שלישי של המדינה המגדירות חובה עבור הגבר של חופשה לפרק זמן מקביל לצד האישה. ישראל נמצאת בדגם הביניים בו הגבר מקבל חופשה של מספר ימים בלבד לאחר הלידה ולאחר מכן חופשה נוספת שלו יכולה לבוא אך ורק על חשבון החופשה של האישה.

המטרה בעבודת זאת תהיה לבחון את סוגיית תפקידה של הממשלה בהגדרת מעמדו של הגבר בתא המשפחתי בתקופה שלאחר הלידה. הדיון יהיה בשאלה אם הממשלה אמורה להתערב ולהגדיר בחוק את החובה של הגבר להיות מעורב, או האם אין זה מתפקידה של הממשלה. הניתוח יתבסס על מספר תאוריות מרכזיות בנושא הצדק החברתי עליהן אפרט בסקירת הספרות.

שאלות המחקר:

כיצד מעורבותה של המדינה בקביעת מדיניות וחקיקה בנושא חופשת הלידה משפיעה על חלוקת התפקידים בתא המשפחתי? ובאיזה אופן מיושם עקרון הצדק?

שיטת המחקר

העבודה היא עבודה עיונית שתתבסס על ספרים ומחקרים בנושא. במסגרת העבודה מלבד התעמקות בישראל, אתמקד במדינות שהגדירו בחוק מעורבות משמעותית של הגבר בחופשת הלידה – שבדיה, נורבגיה, איסלנד ואחרות. מן הצד השני אציג גם מדינות שאינן מאמינות כלל בהתערבות בתא המשפחתי במהלך חופשת הלידה, כאשר הדוגמא הבולטת ביותר היא ארצות-הברית. על-ידי התמקדות במדינות הללו ניתן ללמוד כיצד מיושמות בפועל תאוריות "הצדק החלוקתי" בחס לחופשת הלידה וכן ניתן יהיה לבחון את ההשלכות של יישום כל אחת מהגישות

גישות לגבי התערבות המדינה

בפרק זה אציג סקירה תאורטית של שלוש גישות המציגות עמדות שונות בהתייחס לשאלת ההתערבות של המדינה בחלוקת המשאבים. התאוריות הללו מגדירות נקודות הסתכלות שונות לגבי ההגדרה מה הוא צדק חברתי, כפי שניתן יהיה לראות בחלק מהמקרים הראייה היא הפוכה בתכלית.

ישנן מספר תאוריות מובילות המציגות גישות פילוסופיות שונות לגבי התערבות המדינה בשאלות של צדק חברתי וכלכלי, כפי שהן באות לידי ביטוי לרוב בחלוקה מחדש של משאבים. כמובן שלא אוכל להציג בפרק אחד את כל התאוריות הרלבנטיות, לכן בפרק הזה אציג סקירה קצרה לגבי שלוש מהתאוריות הללו באופן כללי. התאוריות אותן בחרתי להציג הן במכוון כאלה המציגות עמדות שונות.

בין סוגי התאוריות ישנם שני זרמים בולטים – האחד של תאוריות המעמידות את ערכי הצדק והשוויון במרכז ותומכות בהתערבות המדינה כדי להשיג ערכים אלה. מן הצד השני ישנו הזרם המנוגד של התאוריות ה"ליברטריאניות" המעמידות במרכזן את ערך החירות ולכן המתנגדות להתערבות המדינה.

בסקירה בפרק זה אתמקד בגישות של שלושה הוגים – גישה המתנגדת להתערבות המדינה המיוצגת על-ידי רוברט נוזיק, גישה התומכת בהתערבות המדינה אותה הגה ג'ון רולס ו"גישת היכולות" של מרתה נוסבאום, הטוענת כי ההתערבות צריכה להיות "תלויה מצב".

שני ההוגים הבולטים ביותר בתחום, הם אלה המחזיקים בעמדות מנוגדות – ג'ון רולס שחיבר את התאוריה השוויונית, "צדק כהוגנות" התומכת בהתערבות משמעותית של המדינה ולעומתו רוברט נוזיק הנחשב ליריבו הגדול ולהוגה הבולט ביותר בין ה"ליברטריאנים" ומתנגד להתערבות המדינה. כגישת ביניים בחרתי במרתה נוסבאום המציגה את הגישה המכונה "גישת היכולות".¹

הרעיון שעמד מאחורי הבחירה בשלושת הגישות הללו הוא שמדובר בגישות המאפשרות לבחון את כל קצוות קשת הדיון בצדק חברתי. לכן הדיון בהן מאפשר להביא באופן המובהק ביותר את המחלוקת הקיימת בתחום.

1.1 גישת "צדק כהוגנות" – תמיכה בהתערבות המדינה

אחת הגישות הבולטות והמוכרות ביותר כגישה התומכת בהתערבות המדינה היא גישתו של ג'ון רולס המכונה "צדק כהוגנות". מחבר הגישה הוא ג'ון רולס, גישתו של רולס מתמקדת בעקרונות החירות והשוויון, אשר קיומם אמור להביא לכך כי יתקיימו זכויות יסוד שוות לכל האזרחים.² רולס סבור כי העיקרון השוויוני ניצב מעל הכול וצריך להוות מעין "אמנה חברתית" בין כל חברי הקבוצה (או המדינה במקרה שלנו). הממשלה צריכה לוודא כי חלוקת המשאבים תהיה תמיד באופן הנוטה לטובת החלק החלש בחברה ותפקידה של המדינה הוא לחלק את המשאבים כך שמצבו ישתווה לחלקים החזקים יותר בחברה. על-פי רולס זו היא ההוגנות האמתית, כאשר הממשלה מתערבת ויוצרת מצב שאי-השוויון בין האזרחים מצטמצם.³

¹ י. דהאן, תאוריות של צדק חברתי, (ירושלים, משרד הבטחון – הוצאה לאור, 2007), עמ' 27.

² ד' אטאס וד' הד, מורה צדק: עיונים בתורתו של ג'ון רולס, (ירושלים, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, 2007), עמ' 14.

³ J. Rawls, *A theory of Justice*, Revised Edition, (Harvard University Press, 1999), pp.45.